

Інфомедійна грамотність — невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти

Збірник статей

Київ
Академія української преси
Центр вільної преси
2021

«Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти»

Збірник статей

Київ

Академія української преси

Центр вільної преси

2021

Редакційна колегія:

Дуцик Д.Р., кандидатка філологічних наук, виконавча директорка ГО «Український інститут медіа та комунікації», викладачка Могилянської школи журналістики;

Іванов В.Ф., доктор філологічних наук, професор, президент Академії української преси (головний редактор);

Романюк В.С., кандидатка культурології, заступниця директора Могилянської школи журналістики (НаУКМА);

Тараненко О.В., кандидатка філологічних наук, доцентка, менеджерка з організаційного розвитку проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» IREX;

Фінклер Ю.Е., доктор філологічних наук, кандидат соціологічних наук, професор, професор кафедри журналістики Чорноморського національного університету імені Петра

Могили;

Янкович О.І., докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; професорка кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської вищої школи (Бидгощ, Польща).

I-74 **Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.] . – Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. – 400 с.**

Збірник присвячений науковому осмисленню ходу та результатів проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Розглядаються як загальні положення, так і конкретні приклади впровадження елементів медіаграмотності в освітній простір України.

Статті будуть цікаві і корисні для студентів, аспірантів, наукових співробітників, викладачів, керівників закладів освіти, усіх, кого цікавить проблематика впровадження медіаграмотності.

ISBN 978-617-7370-26-9

Відповідальність за підбір, точність наведених у матеріалах фактів, цитат, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів.

Збірник статей «Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти» створений Академією української преси в межах проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що реалізовується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Зміст матеріалів не обов’язково відображає думку та не є офіційною позицією IREX, Урядів Великої Британії та США, Академії української преси. Представлені матеріали дозволяється використовувати з навчальною метою та за умови, якщо це здійснюється безоплатно для кінцевого споживача. У використанні в освітній діяльності обов’язковим є посилання на IREX, АУП та проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».

© Академія української преси, 2021

© IREX, 2021

© Центр Вільної Преси, 2021

Ганна Йордан, Галина Синоруб ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ МЕДІЙНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ БІНАРНОГО ОНЛАЙН-ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІН «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИКА» ТА «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ФОТОЖУРНАЛІСТИКА»)	167
Тетяна Качак РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ»	173
Єлизавета Ковтун ФОРМУВАННЯ МЕДІЙНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	182
Тетяна Коноваленко, Юлія Надольська ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН	187
Тетяна Коноваленко, Анатолій Солоненко ВПЛИВ ПРОЄКТУ «ВИВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ: ІНФО-МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ» НА МОДЕРНІЗАЦІЮ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ	195
Анастасія Кузнєцова, Дарія Лукьяненко ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ШЛЯХОМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ	202
Оксана Кучерук БЛОГ ВИКЛАДАЧА ЯК ОСВІТНІЙ МЕДІАРЕСУРС ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	210
Галина Лещук МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	218

Лещук Галина Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
доцент кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти та менеджменту
соціокультурної діяльності

МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Анотація: У статті обґрунтовується необхідність формування та розвитку компетентності фахівців соціальної сфери. Аналізуються різні підходи до тлумачення дефініції «медіакомпетентність». Окреслено комплекс умінь, необхідних медіакомпетентній особистості у контексті ключових завдань медіаосвіти. Зазначено основні переваги використання соціальних медіа у професійній діяльності фахівців соціальної сфери.

Ключові слова: медіакомпетентність, медіаосвіта, фахівці соціальної сфери.

Сучасний розвиток суспільства вимагає орієнтації вищої школи на всебічний розвиток осо-

бистості фахівця в процесі його підготовки. При цьому ключовими завданнями фахівця інформаційної епохи є: розвивати критичне мислення, вміння аналізувати й добирати особистісно значущу інформацію, структурувати, узагальнювати й осмислено використовувати медіапродукти. Тісна кореляція соціальних медіа та професійної освіти обумовлена активною імплементацією в освітній процес інтернет-технологій, котрі постійно еволюціонують і створюють нові можливості для фахівців різного профілю. Уміння користуватися електронними джерелами інформації, різними медіа та соціальними мережами сьогодні є імперативом для представників багатьох професій, у тому числі соціономічних. Відповідно, освіта майбутніх фахівців має постійно оновлюватися і вдосконалюватися з урахуванням динаміки зміни соціаль-

но-культурного контексту, в якому все більшу роль відіграють нові електронні ЗМІ і соціальні медіа. За таких умов залученість фахівців соціальної сфери до медійного простору є природною і закономірною, зважаючи ще й на той факт, що соціальна сфера – це те середовище, яке є поштовхом для багатьох соціальних ініціатив та новацій.

Дослідження проблемних аспектів медіаосвіти, медіаграмотності, медіакомпетентності на сучасному етапі є надзвичайно затребуваними й актуальними. Медіакомпетентність перебуває в предметному полі наукового пошуку багатьох вітчизняних дослідників: Г. Дегтярьової, Л. Найдьонової, О. Волошенюк, А. Сулім, О. Федорова. Аналіз моделей та методів медіаосвіти представлено у працях Д. Бекінгеме, Л. Зазнобіної, Д. Консідайна, С. Пензіна, Ю. Усового, О. Шарикова та інших. Шляхи, форми та методи формування медіакомпетентності педагогів активно досліджують М. Кузьміна, В. Мантуленко, І. Наумук, Г. Онкович, В. Протопопова. У той же час специфіка формування медіакомпетентності фахівців різних галузей, зокрема соціальної, все ще залишається недостатньо розкритою у науковій літературі.

Метою статті є спроба окреслити актуальність проблеми розвитку медіакомпетентності фахівців соціальної сфери.

Сьогодні термін «медіакомпетентність» – дефініція, статус якої значною мірою визначається інформаційними умовами суспільства. Наукова література визначає медіакомпетентність як кінцеву мету медіаосвіти, витоки якої сягають першої половини ХХ ст. [2].

Медіакомпетентність багатовимірна, і тому вимагає широкої перспективи дослідження, заснованої на розвиненій структурі знання. Це не статична категорія, оскільки теоретично підвищувати ступінь медіакомпетентності можна упродовж усього життя, сприймаючи, інтерпретуючи й аналізуючи пізнавальну, емоційну, естетичну та етичну медіаінформацію.

Р. Кьюбі (R. Kubey) оперує термінами «медіакомпетентність» (media competence) та «медіаграмотність» (media literacy) і тлумачить їх як здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення (messages) в різних формах [6, с. 2]. Дійсно, зазначені поняття за своїм значенням близькі одне одному, оскільки визначають розвиток і компетентність особистості у сфері медіаосвіти, розглядаються як ціль медіаосвіти, але водночас вони не є абсолютно тотожними, оскільки першопочатково мають різні дефініції, а отже, є понятійними або ідеографічними синонімами.

У документах Ради Європи утверджується теза, що медіакомпетентність є кінцевою метою медіаосвіти (media education). Медіакомпетентність тлумачиться як критичне і вдумливе ставлення до медіа з метою виховання відповідальних громадян, здатних висловлювати власні судження на основі отриманої інформації, що дає їм можливість використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, ідентифікувати економічні, політичні, соціальні та/або культурні інтереси, які з нею пов’язані, інтерпретувати і створювати повідомлення, вибрати найбільш підходящі для комунікації медіа, а також дозволяє людям реалізовувати їхнє право на свободу само-

вираження та інформацію, що не тільки сприяє особистісному розвитку, але також збільшує соціальну участь та інтерактивність [5]. У даному визначенні підкреслюється активна позиція особистості, яка здатна аналізувати, структурувати і оцінювати медіаінформацію, яка володіє критичним і творчим мисленням. Іншими словами, дана компетентність полягає у здатності до критичного мислення, адекватного сприйняття інформації, укладання власного судження й особистої позиції, захисту індивіда від маніпуляції з боку засобів масової інформації.

За К. Тайнер (K. Tyner), медіакомпетентність – здатність знаходити, оцінювати та ефективно використовувати інформацію в особистій та професійній діяльності» [8, с. 8]. Авторка акцентує увагу на умінні здійснювати пошук і збирати необхідні дані, що є дуже актуальним для епохи інформаційних технологій із величезним неконтрольованим потоком даних, що, в свою чергу, вимагає аналізу та адекватного оцінювання, тобто критичного мислення. У даному контексті особистість також розглядається як активний користувач, що вміє працювати з медіа і застосовує свої медіазнання та медіавміння у всіх сферах діяльності, особливо у професійній.

На думку У. Шлудермана (W. Schludermann), медіакомпетентність включає перелік здібностей і вмінь, що відносяться до медіа і повинні включати виміри знань, сприйняття і використання медіа [7, с. 19]. У. Шлудерман вказує на необхідність

активізації медіакомпетентності особистості щодо засобів масової комунікації і наявності медіазнань і медіавмінь.

Можемо стверджувати, що медіакомпетентність – риса медіаграмотної особистості, результат медіаосвіти, який допомагає людині активно використовувати можливості інформаційно-освітнього простору – телебачення, радіо, відео, преси, інтернету, формує культуру комунікації, розвиває творчі, комунікативні здібності, критичність мислення, вміння сприймати, інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти, навчатись різних форм самовираження з допомогою освітніх технологій, у тому числі – медіатехнологій. Саме медіакомпетентність розвиває вміння професійно орієнтованого критичного мислення, яке допомагає сформуванню незалежні судження і ухвалити компетентні рішення у відповідь на інформацію, передану каналами масової комунікації [1].

За таких умов формування медіакомпетентності сучасних соціальних педагогів/соціальних працівників виступає не самоціллю, а є невід'ємною складовою їх професіоналізму. Це пояснюється тим, що активна медійна діяльність фахівців соціальної сфери наділена великими потенційними можливостями і дозволяє більш повно реалізовувати принципи соціальної справедливості, сприяє позитивним змінам у суспільстві на основі активізації громадської участі. Вважаємо, що фахівці соціальної сфери мають володіти повним

комплексом умінь, необхідних медіакомпетентній особистості (за С.Дж. Береном (S.J. Baran):

- 1) здатність і готовність докладати зусилля, щоб сприймати, розуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум»;
- 2) усвідомлення сили та масштабу впливу медіапродукції;
- 3) здатність розрізняти емоційну та аргументовану реакцію при сприйнятті, щоб діяти відповідно;
- 4) розвиток компетентного розуміння змісту медіатексту;
- 5) знання умовностей медіажанрів і здатність визначати їх синтез;
- 6) здатність міркувати про медіатексти критично, незалежно від того, наскільки впливовими є їхні джерела;
- 7) знання специфіки мови різних медіа і здатність розуміти їхній вплив, незалежно від складності медіатекстів [4, с. 57].

Формування усіх цих умінь забезпечується реалізацією таких завдань медіаосвіти:

- навчити грамотно «читати» медіатекст;
- розвинути здібності до сприйняття й аргументованої оцінки інформації;
- розвинути самостійність суджень, критичного мислення, естетичного смаку;
- інтегрувати теоретичні знання та вміння в процесі професійної діяльності;
- розвинути здібності до сприйняття, ідентифікації, інтерпретації, декодування, оцінки, розуміння, аналізу медіатекстів;

- розвинути комунікативні здібності особистості;
- навчити самовиражатися за допомогою медіа, експериментувати з різними способами технічного використання медіа, створювати власні медіапродукти.

А. Целих пропонує власне бачення медіакомпетентного фахівця соціальної сфери. Такий фахівець повинен:

- 1) розуміти потенційні переваги і недоліки соціальних медіа для своєї практики і для користувачів послуг;
- 2) бути впевненим, що його онлайн-активність знаходиться в допустимих професійних межах. Використовуючи режим онлайн, фахівець має усвідомлювати свою відповідальність і гідно представляти професію;
- 3) використовувати соціальні медіа в якості позитивної платформи для обміну ідеями та знаннями, що допомагають розвитку професії, формуванню і підтриманню її позитивного іміджу в суспільстві;
- 4) застосовувати однакові принципи і стандарти, як для взаємодії в інтернеті, так і в реальній професійній практиці;
- 5) підтримувати належні особисті та професійні межі у своїх відносинах з користувачами послуг і колегами, розуміючи, що недотримання цих рамок приносить шкоду для нього самого, для його кар’єри, клієнтів, роботодавців та інших суб’єктів соціальної діяльності;
- 6) забезпечити суворе розмежування приватної та професійної комунікації. Недоцільно додавати в якості «друзів»

- у свої соціальні мережі користувачів соціальних послуг (учнів, батьків/опікунів та інших клієнтів), оскільки вони формують особисті відносини крім професійних і порушують об'єктивність сприйняття професійної ситуації;
- 7) нести відповідальність за використання соціальних медіа, за перевірку особистих налаштувань безпеки і наслідки розміщення в соціальних мережах інформації будь-якого характеру;
  - 8) дотримуватися права недоторканності приватного життя, захищати і зберігати конфіденційність особистого обміну інформацією, брати на себе відповідальність за безпеку інформації про клієнтів, про себе, свою родину, друзів і близьких. Слід також враховувати наслідки і ризики, пов'язані з розміщенням цієї інформації (контактні дані, адреси, номери телефонів, фотографії тощо);
  - 9) нести відповідальність за професійні судження, які публікуються в соціальних медіа. Залишаючи коментарі у чатах чи блогах на теми, пов'язані з професією або роботою, слід враховувати їх вплив на власну репутацію, репутацію установи, роботодавця, професії в цілому, тобто пам'ятати про професійну корпоративну культуру;
  - 10) володіти культурою користування соціальними мережами [3].

На завершення хочемо зауважити, що цифрова комунікація відкриває безмежні позитивні можливості для розвитку нових видів професіоналізму фахівців соціальної сфери, зокрема способів надання соціальної допомоги. Так, використання соціальних медіа у професійній соціальній допомозі надає такі переваги, як: швидке поширення інформації, вільний доступ до неї представників зацікавленої клієнтської аудиторії та фахівців, розширення обізнаності про наявні ресурси, можливість створення ініціативних груп для вирішення спільних соціальних проблем, безперервність контактів фахівців із клієнтськими системами тощо.

Висновки. Узагальнивши представлені твердження, позиції, думки, можемо сформувати розуміння медіакомпетентності особистості як результат цілеспрямованої медіаосвіти, як значущу рису особистості. Медіакомпетентність визначається як сукупність систематизованих медіазнань, медіавмінь, емоційно-ціннісного ставлення до медіа в цілому. Професійна діяльність у соціальній сфері вимагає від фахівців розвинених навичок комунікації та високого рівня медіакомпетентності. При цьому використання сучасних технологій соціальних медіа можна розглядати як корисний інструментарій у практичній діяльності фахівців соціальної сфери. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень у межах даної проблематики вважаємо подальше вивчення питань, пов'язаних із недоліками і загрозами соці-

альних мереж, інституційною культурою, етичними дилемами, зумовленими використанням соціальних медіа в соціальній сфері.

Список використаних джерел:

1. Медіакомпетентність фахівця: колективна монографія / Онкович Г.В., Горун Ю.М., Кравчук В.О., Литвин Н.О., Костюхіна І.В., Нагорна К.А., за наук. ред. д. пед. наук, проф. Онкович Г.В. К. : Логос 2013. 287 с.
2. Хлызова Н.Ю. Медиаобразование и медиакомпетентность в эпоху информационного общества. Вестник Томского государственного университета. 2010. С. 188–191.
3. Целых А. Социальные медиа и образование специалистов социально-педагогической сферы. Медиаобразование. Media Education. 2017. № 2. С. 139–151.
4. Baran S.J. Introduction to Mass Communication. Boston; New York: McGraw Hill, 2002. 535 p.
5. Council of Europe. URL: <https://publicsearch.coe.int/?lang=ru#k=media%20education#f=%5B%5D#s=51> (дата звернення: 15.12.2020).
6. Kubey R. Media Literacy in the Information Age. New Brunswick; London, 1997. 484p
7. Schludermann W. Media Maturity – The Pedagogic Return to Basics of Media Pedagogy // Educating for the Media and the Digital Age. Vienna, 1999. 345 p.

8. Tyner K. Literacy in a Digital World. Mahwah; New Jersey; London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1998. 291 p.

Annotation: *The article substantiates the need for the formation and development of competence of social professionals. Different approaches to the interpretation of the definition of media competence are analyzed. The set of skills necessary for a media-competent person in the context of key tasks of media education is outlined. The main advantages of using social media in the professional activity of specialists of social sphere are indicated.*

Keywords: *media competence, media education, specialists of social sphere.*

